

Op weg naar de (academische) opleidingsschool

Discussienota

© Nationalgeographic.nl

Adviescommissie ADEF OidS

Mei 2014

Inhoudsopgave

Inleiding

1. Uitgangspunten 'Samen Opleiden'
2. Ambities van (academische) opleidingsscholen
3. Concept 'Samen Opleiden'
 - 3.1 Werken in een driehoeksrelatie
 - 3.2 Beschrijving van enkele rollen in (academische) opleidingsscholen
 - 3.2.1 Studenten
 - 3.2.2 Lerarenopleidingen
 - 3.2.3 Vo- en mbo-partners
4. Aandachtspunten voor de ontwikkeling van (academische) opleidingsscholen

Inleiding

Het 'Opleiden in de School (OidS)' is een vervolgproject op de dieptepilots die in 2007 zijn opgestart. Het 'Opleiden in de School' is door de lerarenopleidingen in overleg met partnerscholen vertaald in 'Samen Opleiden'. Met het 'Samen Opleiden' wordt door betrokkenen van de opleidingsschool gezamenlijk verantwoordelijkheid gedragen voor een deel van het curriculum. Bij het Samen Opleiden werkt een lerarenopleiding nauw samen met één of meer scholen in het opleiden van leraren. Dit is een partnerschap wat in zijn geheel een opleidingsschool wordt genoemd. De NVAO¹ formuleert dit als volgt: 'De opleidingsschool is een partnerschap van één of meer lerarenopleidingen voor primair, respectievelijk voortgezet onderwijs met één of meer scholen voor primair respectievelijk voortgezet en/of beroepsonderwijs'.

Samen Opleiden betekent dat opleidingsinstituten samen met partnerscholen de verantwoordelijkheid dragen voor veertig procent van het curriculum. Die 40% is gericht op de voorbereiding en het uitvoeren van activiteiten op de werkplek door de student.

Deze notitie is samengesteld door de Adviescommissie ADEF OidS. Op basis van discussies en praktijkervaringen in de (academische) opleidingsscholen worden uitgangspunten beschreven evenals een wenkend perspectief in termen van ambities. De rollen van de belangrijkste actoren worden beschreven en de notitie eindigt met enkele aandachtspunten voor de ontwikkeling van de (academische) opleidingsschool.

1. Uitgangspunten 'Samen Opleiden'

De volgende uitgangspunten zijn richtinggevend geweest in de discussie over de uitwerking van 'Samen Opleiden'.

- De ontwikkeling van het concept Samen Opleiden en de uitvoering ervan is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de vo-partnerschool en het opleidingsinstituut, c.q. van het partnerschap 'de opleidingsschool'.
- Samen Opleiden maakt het mogelijk een voortdurende koppeling tussen theorie en praktijk te leggen, waarbij de theorie het praktijkleren versterkt en de praktijk het theoretisch leren.
- Om Samen Opleiden goed vorm te kunnen geven, moeten we uitgaan van de leerbehoefte van de student en hem ruimte geven om zijn eigen keuzes te maken.
- Samen Opleiden komt alleen tot stand als medewerkers vanuit het instituut en medewerkers vanuit de vo-partnerscholen ook 'samenwerkend leren'.
- Die samenwerking wordt daadwerkelijk vormgegeven door middel van (de ontwikkeling van) onderwijsleerarrangementen.
- Het uiteindelijke doel is uiteraard het stimuleren van het leerproces van leerlingen door het aanbieden van een rijke leercontext voor studenten in opleiding.
- In academische opleidingsscholen vindt praktijkgericht onderzoek plaats dat gelieerd is aan schoolontwikkeling.

2. Ambities van (academische) opleidingsscholen

Een belangrijk doel van de (academische) opleidingsscholen is een kwaliteitsverbetering van a.s. leraren. In (academische) opleidingsscholen is ruimte voor het formuleren van persoonlijke leerbehoeftes van studenten en is ruimte om gepersonaliseerde leerarrangementen te ontwikkelen (zie ook par. 3). In de ontwikkeling van de leerarrangementen kunnen betekenisvolle, authentieke situaties op de werkplek ingezet worden. In de leerarrangementen kunnen theorie en praktijk gekoppeld worden; de theorie kan het praktijkleren versterken en omgekeerd kan de praktijk het theoretisch leren versterken. Het leren vanuit de praktijk situaties, het conceptualiseren vanuit praktijk situaties in plaats van het toepassen van geleerde concepten, is uniek. Daarnaast is in de leerarrangementen ook ruimte voor actuele ontwikkelingen.

In (academische) opleidingsscholen worden studenten professioneel begeleid op de werkplek met daartoe opgeleide werkplekbegeleiders. In de professionalisering van studenten is reflectie een belangrijk middel. Naast werkplekbegeleiders in de eerste lijn is in de tweede lijn een opleidingsteam aanwezig dat bestaat uit een vertegenwoordiger(s) van de school en het opleidingsinstituut^{2 3}.

¹ NVAO (2009). *Toetsingskader opleidingsschool*

² Adviescommissie ADEF OidS (2013). *Advies ADEF: Een landelijk rollenportfolio t.b.v. de infrastructuur in opleidingsscholen* (mei 2013)

Een ambitie van de academische opleidingsscholen is om praktijkgericht onderzoek uit te voeren dat gelieerd is aan schoolontwikkeling. Studenten op academische opleidingsscholen kunnen een bijdrage leveren aan de schoolontwikkeling door te participeren aan activiteiten van praktijkgericht onderzoek. In niet-academische opleidingsscholen kunnen studenten praktijkonderzoek uitvoeren dat veelal niet gekoppeld is aan schoolontwikkeling. Kennis ontwikkeld in het onderzoek behoeft disseminatie, dit kan zowel in de (academische) opleidingsschool, in de regio en mogelijk ook in een bredere context gebeuren.

In het praktijkgericht onderzoek en de disseminatie kunnen naast studenten ook docentonderzoekers, onderzoekers en lectoren een rol spelen. Voor studenten is het belangrijk om een onderzoekende houding te leren; het zal duidelijk zijn dat dit meer is dan het aanleren van onderzoeksvaardigheden.

In de begeleiding van het praktijkonderzoek van studenten is afstemming tussen de begeleiding en beoordeling op de werkplek en het opleidingsinstituut relevant. In de professionalisering van onderzoeksbegeleiders, zowel op de werkplek als op het opleidingsinstituut, kan deze afstemming een thema zijn.

Samenwerking is een sleutelwoord. In (academische) opleidingsscholen is de intentie om structureel, intensief en planmatig samen te werken op strategisch, tactisch en operationeel niveau. Op strategisch niveau worden regionale doelen besproken, vindt afstemming op thema's plaats en wordt de facilitering van activiteiten vastgesteld. Op tactisch niveau worden voorstellen ontwikkeld en activiteiten aangestuurd. Op operationeel niveau wordt in werkgroepen/opleidingsteams/leergroepen/leerwerkgroepen gewerkt aan onderwijsleerarrangementen: medewerkers vanuit het instituut en medewerkers vanuit de partnerscholen zijn betrokken bij activiteiten van 'samenwerkend leren'. In dit samenwerkend leren is het benutten van wederzijdse expertise en het leren van en met elkaar belangrijk. In het samen-werken en samen-ontwikkelen wordt gewerkt aan een professionele cultuur van de (academische) opleidingsschool.

Een andere ambitie van Samen Opleiden is om het leerproces van leerlingen in de scholen te stimuleren door het aanbieden van een rijke context aan studenten in opleiding. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan het primaire proces van de (academische) opleidingsschool.

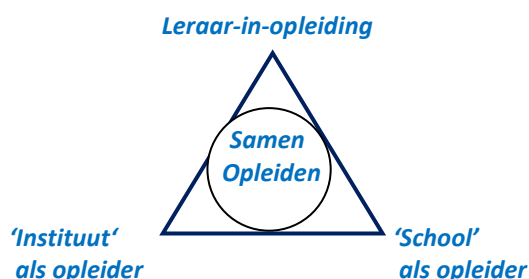
Het Integraal Personeelsbeleid (IPB) van de scholen wordt ook gevoed door het Samen Opleiden. Binnen de (academische) opleidingsscholen wordt initieel en post-initieel opleiden met elkaar verbonden en daarmee wordt een structurele bijdrage geleverd aan 'een leven lang leren' voor docenten.

Al met al zien we dat Samen Opleiden belangrijk is voor schoolontwikkeling en duurzame onderwijskwaliteit en dat het naast middel ook doel wordt. Opleiden wordt daarmee een tweede primaire proces in de school.

3. Concept 'Samen Opleiden'

3.1 Werken in een driehoeksrelatie

Samen Opleiden is de 'driehoeksrelatie'⁴ tussen leraar-in-opleiding, school en opleidingsinstituut. Deze drie partijen zijn gezamenlijk eigenaar van het proces van Samen Opleiden:

De basis voor het 'Samen Opleiden' is een gedeelde verantwoordelijkheid⁵. Vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid en een gemeenschappelijk perspectief worden onderwijsactiviteiten ontwikkeld voor het leren van studenten op de werkplek die aansluiten bij de leerbehoeften. Medewerkers van het opleidingsinstituut moeten daarom weten wat er leeft op de partnerscholen en omgekeerd moeten medewerkers van de partnerscholen weten wat er leeft op de lerarenopleidingen.

³ Kroeze, C. (2014). *Georganiseerde begeleiding bij opleiden in de school*

⁴ Timmermans, M. (2012) *Kwaliteit van de opleidingsschool. Over affordance, agency en competentieontwikkeling*

3.2 Beschrijving van enkele rollen in (academische) opleidingsscholen

3.2.1 Studenten

Bij 'Samen Opleiden' onderscheiden we drie bouwstenen:

- * De leervragen van de student

Voor iedere vorm van werkplekleren moet een student een leerwerkplan ontwikkelen. In dit leerwerkplan maakt een student een verantwoorde keuze voor een aantal activiteiten die hij wil uitvoeren.

- * De mogelijke contexten waarin de student werkt en leert en de synergie tussen deze contexten

- * Landelijke kaders: de sbl-competenties, de kennisbasis (zowel voor de vakinhouden, de vakdidactiek en de generieke kennisbasis) en de dublindescriptoren (borgen van het hbo-niveau).

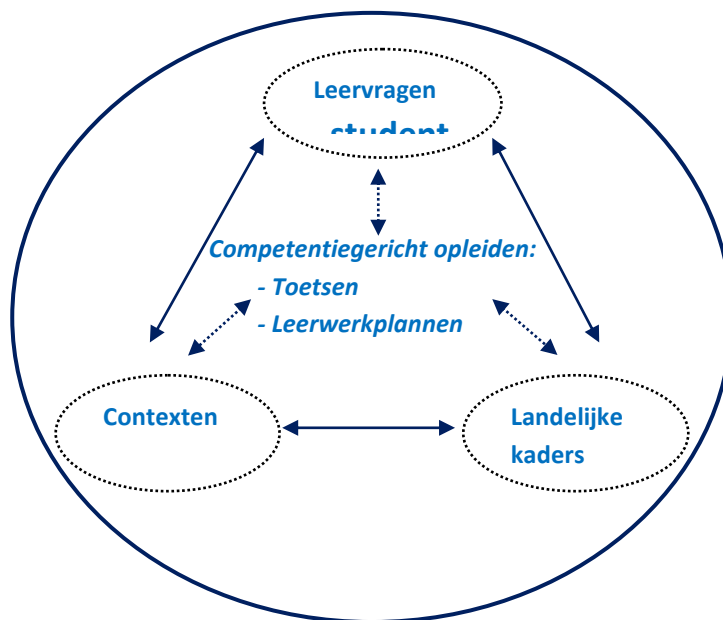
Binnen deze bouwstenen vindt het competentiegericht opleiden plaats.

In de competentiegericht opleiden zijn 2 instrumenten aanwezig:

- * de toetsing en

- * het leerwerkplan van de student met daarin opgenomen de (voorgenomen) opdrachten voor het leren op de werkplek

Schematische weergave competentiegericht opleiden:

Studenten hebben recht op een goede werkplek waarin rijke leercontexten en professionele begeleiding aanwezig is. Op de werkplek leren studenten om theoretische concepten aan de praktijk te koppelen én leren zij op basis van ervaringen vragen te stellen over theoretische concepten. Ook kunnen studenten op locatie praktijkonderzoek uitvoeren (eventueel ondersteund door de onderzoeksgroep in de school en lectoraten van de opleidingen).

De student leert in 2 contexten, op de opleiding én in de partnerschool, en het is wenselijk dat hij in deze beide contexten op eenzelfde manier wordt aangestuurd in zijn leerproces. Dit betekent dat de taal in de verschillende contexten identiek moet zijn.

3.2.2 Lerarenopleidingen

Op de lerarenopleidingen werken een aantal docenten die een expertrol hebben op een theoretisch domein/domeinen. Zij zijn uitstekend in staat om studenten theoretische concepten aan te reiken. Daarnaast zijn op de lerarenopleidingen experts in opleiden aanwezig; docenten met expertise en ervaring in samenhangende opleidingsdidactiek. Deze experts kunnen studenten ondersteunen op weg naar hun startbekwaamheid.

De lerarenopleidingen zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor het aansturen van het leerproces van de student. Samen met collega's uit de (academische) opleidingsscholen wordt gezocht naar mogelijkheden om

het leerproces op de werkplek aan te sturen.

Met de ontwikkeling van (academische) opleidingsscholen komen andere taken in beeld voor de lerarenopleiding en de partnerscholen. Het is voor de lerarenopleiding van belang om, meer dan voorheen, 'verbinding' te zoeken met het werkveld. Verbinding om samen opdrachten/taken te formuleren, afspraken te maken over de ondersteuning op de werkplek en over professionalisering.

Bij sommige lerarenopleidingen zijn lectoren actief, bij andere lerarenopleidingen wordt intensief samengewerkt met lectoren van de hogeschool. De inzet van lectoren bij de ontwikkeling van de opleidingsschool behoeft nadere verkenning.

Een laatste rol van de lerarenopleidingen betreft certificering. Lerarenopleidingen zijn eindverantwoordelijk voor de opleidingen en dat betekent dat zij zorgdragen voor certificering.

3.2.3 Vo- en mbo-partners

In vo- en mbo-scholen werken veel docenten met expertise in praktische uitvoering. Deze docenten beschikken over een gedegen praktijkkennis d.w.z. dat deze docenten meer zijn dan experts-in-uitvoering.

Ook de expertise om studenten te begeleiden op de werkplek is bij meer docenten in het vo- en mbo-werkveld aanwezig.

In de vo- en mbo-scholen kunnen onderzoeksvragen geformuleerd worden die gerelateerd zijn aan schoolontwikkeling. Studenten op de werkplek nemen kennis van deze onderzoeksvragen en kunnen participeren in het onderzoek.

In het kader van de ontwikkeling van de (academische) opleidingsschool komen meer taken/rollen beschikbaar. Professionalisering van betrokkenen bij het Samen Opleiden levert een bijdrage aan het Integraal PersoneelsBeleid van de school. Professionalisering gericht op Samen Opleiden, zowel voor betrokkenen in het vo als in het hbo, levert een bouwsteen voor het Leven-Lang-Leren.

4. Aandachtspunten voor de ontwikkeling van (academische) opleidingsscholen

Om samenwerking te stimuleren is het van belang om de randvoorwaarden, de motieven en de doelen van scholen en opleidingsinstituten helder te hebben. Een belangrijk instrument hierbij is een 'afsprakenkader'. Het 'Keurmerk' zoals dat momenteel gebruikt wordt in een aantal partnerschappen kan hierin een rol spelen.

Onderwerpen die in een 'Keurmerk' een rol kunnen spelen: de kwaliteit van de leerwerk omgeving van de student, de kennisontwikkeling op de leerwerkplek, de professionalisering van docenten op de betreffende school, schoolontwikkeling en kwaliteitszorg. Binnen het keurmerk kunnen jaarlijks concrete afspraken gemaakt worden over aantallen studenten die begeleid en opgeleid worden, de uit te voeren activiteiten en de daarbij behorende inzet van alle partners evenals de gewenste kwalificaties. Met betrekking tot de kwaliteit van de begeleiders/opleiders kunnen afspraken over professionalisering gemaakt worden.

Het didactisch concept van de lerarenopleidingen moet niet alleen ruimte bieden om theoretische concepten toe te passen op de werkplek maar moet ook ruimte geven om praktijkkennis te conceptualiseren. Een didactisch concept ontwikkeld in samenspraak tussen medewerkers van de lerarenopleidingen en vo- en mbo-partnerscholen heeft de voorkeur.

Een ander aandachtspunt betreft de ruimte voor het uitvoeren van experimenten; deze ruimte is wezenlijk voor de ontwikkeling van de (academische) opleidingsscholen. Experimenten om ruimte te geven aan de ontwikkeling en uitvoering van onderwijsleerarrangementen voor studenten op de werkplek. In en ten behoeve van het gezamenlijk ontwikkelen en uitvoeren van onderwijsleerarrangementen door medewerkers van scholen en lerarenopleidingen kunnen (specifieke) professionaliseringsactiviteiten plaatsvinden.

Een laatste aandachtspunt betreft kwaliteitszorg. Alle activiteiten die uitgevoerd worden in de (academische) opleidingsschool dienen integraal onderdeel te zijn van de kwaliteitszorg van de (academische) opleidingsschool. De PDCA-cyclus is wezenlijk om stappen te kunnen zetten in de ontwikkeling van de opleidingsscholen.